

**AXBOROT VA KOMMUNIKATSIYA VOSITALARINING TA'LIM
JARAYONIGA INTEGRATSIYASI**

Abduraximov Sirotillo Ulug'bek o'g'li

sirotillo2258@gmail.com

Muhammad al-Xorazmiy omidagi TATU Farg'ona filiali talabasi

Bugungi kunda yuqori malakali pedagog kadrlarga talab ortib borayotgan hozirgi sharoitda o'qituvchilarni, zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarni yaxshi o'zlashtirib olgan kadrlar sifatida shakllantirish talab etiladi. Bunday vazifalarni amalga oshirish mavjud xalq ta'limi xodimlari malakasini oshirish tizimini mukammallashtirish, uni elektron ta'lim talablariga mos rivojlantirish, xalq ta'limi muassasalarida mutaxassislikka oid fundamental bilimlarni mustahkam egallash, malaka oshirishning turli shakllarini yo'lga qo'yish, "Hayot davomida o'qish" tamoyili asosida ta'lim olishga yo'naltirishni taqozo etadi. Shu ma'noda, xalq ta'limi xodimlarining kasbiy malakalarini oshirish va qayta tayyorlash respublikamiz uzluksiz ta'lim tizimida o'zining alohida o'rniga ega. Bundan ko'zda tutilgan asosiy maqsad pedagog kadrlarning umumiy dunyoqarashi va kasbiy mahoratini uzluksiz oshirish va takomillashtirishdan iboratdir.

Bugun kunda ko'plab o'qituvchilar tomonidan interfaol metodlar, innovasion pedagogik va axborot texnologiyalar dars jarayonlarida bevosita qo'llanmoqda. Bu orqali o'qituvchi dars jarayonida kamroq energiya sarflab, ko'proq ma'lumot berish orqali samaradorlikka erishadi hamda o'qituvchilar ko'zlari bilan ko'rishlari orqali ma'lumotlarni uzoq vaqt davomida xotiralarida saqlab qoladilar.

Yangi mavzu bayoni elektron darslik yoki elektron fil'm, taqdimot vositasida amalga oshirilsa, ma'lumotni eslab qolish imkoniyati kengayadi. Chunki ko'rish organlarining axborotni o'tkazish qobiliyati eshitish organlariga ko'ra yuqori bo'ladi. Bu esa o'z navbatida ko'rish tizimiga o'quvchi qabul qiladigan axborotlarning qariyb 90% ini yetkazish imkonini beradi va natijada bilish faoliyati tezlashadi. O'rganishning dastlabki 20 daqiqasi eng samarali, 30 daqiqadan keyin esa o'rganishni davom ettirish motivasiyasi tezda pasaya boshlaydi.

Idrok qilish paytida qancha ko'p sensorik (sezgi) kanallardan foydalanilsa, esda olib qolingan bilimlarning miqdori va sifati shunchalik yuqori bo'ladi. Agar bilimlar faqat

ma'ruzalar orqali (passiv tinglash yo'lida) berilgan bo'lsa, unda 3 kundan so'ng ularning faqat 25%ni eslash mumkin xolos. Agar ma'ruzalar o'qish (tinglash), namoyish va ko'rgazmali qilish (ko'rish, ushlab ko'rish va shu kabilar) orqali berilsa va shu to'g'risida bahslashilsa, unda 3 kundan so'ng 75% ini esga tushirish mumkin. Agar bilimlarni idrok qilishda bir necha sensorik kanallar birgalikda ishga solingan bo'lsa, ma'lumotlarning qisqa xotiradan uzoq xotiraga o'tish jarayoni tezlashadi, bu esa bilishning asosi bo'lib hisoblanadi.

O'quvchilarning o'zlashtirish darajasiga o'qitish metodlarining ta'sir darajasi:

1. Ma'ruza - eshitganimizning 5%.
2. O'qish - o'qiganimizning 10%.
3. Videousul, namoyish - ko'rganimizning 20%.
4. Tajribani namoyish qilish - ko'rgan va eshitganimizning 30%.
5. Bahs-munozara - muhokama qilganimizning 40%.
6. Mashqlar - o'qigan, yozgan, gapirganimizning 50%.
7. Ishbop o'yin, kichik guruhlarda ishlash, loyihalash - mustaqil o'qiganimizning, tahlil va muhokama qilganimizning, himoya va namoyish qilganimizning 75%.
8. Yo'naltiruvchi matn, muammoli vaziyat, boshqalarni o'qitish - mustaqil o'rganimizning, tahlil va muhokama qilganimizning, boshqalarni o'qitgan narsalarimizning 90% xotirada saqlanib qoladi.

XXI asr axborot texnologiyalar asri sifatida yildan-yilga bu asrga bejiz shunday nom berilmaganligini namoyon etmoqda. Bunday o'zgarishlar ta'lim jarayonlarini tashkillashtirish va olib borishda ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Shunday o'zgarishlardan biri mul'timedial darslarni ta'lim tizimiga shiddat bilan kirib borayotganligidir. Mul'timedialning o'zi nima:

Mul'timedia - axborotni (matn, rasm, animasiya, audio, video) tasvirlashning ko'p kanallik usuli. Ya'ni, dars davomida berilayotgan ma'lumotlarni texnik vositalar asosida o'quvchiga sifatli taqdim etishdir. Mul'timedialarni quyidagicha izohlash mumkin.

Mul'timedia lavhalari – kompakt disklar yoki ma'lumotlarni boshqa komp'yuter tashuvchilarida, shuningdek, foydalanuvchilarga ixtiyoriy vaqtda kirish imkoniyatini beradigan qurilmalarga joylashtirilgan nashrlar, namoyish, ko'rgazmali, animasiyalangan va ovozli lavhalarning yig'indisi.

Mul'timedia muhiti – tasvir (shu jumladan, animasiya-harakat), nutq, ovoz va hujjatlarni birgalikda qayta ishlashni ta'minlaydigan ixtiyoriy turdagi ma'umotlarni har tomonlama (kompleks) tasvirlaydigan texnologiya.

Mul'timedia darslarini tushunish va o'tishning asosiy sharti texnik vositalardan foydalana olish, ayniqsa, komp'yuter bilan ishlashni yaxshi bilishi kerak. Power Point dasturi bilan ishlashni, slaydlar yaratishni, ularni animasiyalashni bilishlari zarur bo'ladi. Mul'timedia slaydlarini yaratishda quyidagilarga e'tibor berish kerak: slaydda beriladigan fikr olti qatordan oshmasligi. Ko'pincha butun bir varaq matnni ekranga ko'rsatishga harakat qilamiz. Vaholanki, bunday slaydlarni ko'pchilik o'qimaydi. Iloji boricha metama'lumotlardan kengroq foydalanish kerak.

Metama'lumotlar - axborot ma'lumotlarini (matn, rasm, jadval va boshqalar) ma'nosini tavsiflash uchun mo'ljallangan qisqa axborot identifikatorlari (indekslar, kalit so'zlar).

Ma'lumotlarni joylashtirayotganda haddan ziyod ko'zni charchatadigan ranglar va animasiyalardan foydalanish tavsiya etilmaydi;

Mativasiyani inobatga olgan holda slaydlarda mavzuga oid video, musiqalar, rasmlardan foydalanish tavsiya etiladi;

Demak, bugun biz yuksak texnologiyalar zamonida yashayotganimiz bilan faxrlansakda, ushbu texnologiyalar ayrim yovuz kuchlar tomonidan nomaqsad ishlatilishi oqibatida axborot xurujlari kuchayotganini e'tirof etishimiz lozim. Jamiyatimizni vayronkorlik va buzg'unchilik mazmunidagi axborot oqimidan himoyalashimiz, ayniqsa, yoshlarimizni ma'naviy olamining daxlsizligini asrashimiz yo'lida Internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirish faoliyatimiz davlat organlari, jamoat tashkilotlari, fuqarolarning o'zini- o'zi boshqarish organlari, fuqarolik jamiyatining barcha institutlari, ota-onalar, pedagoglarni va mutaxassislarni uzoq muddatli uzluksiz va tizimli hamkorlikka chaqiradi, albatta.

qitish jarayonlarini qurish muhim ahamiyatga egadir. Zamonaviy axborot va kommunikasiya texnologiyalari vositalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishi an'anaviy o'qitish usullariga qo'shimcha ravishda yangi o'qitish shakli – masofaviy o'qitishning vujudga kelishiga omil bo'ldi. Nima uchun bugungi kunda ta'limda axborot texnologiyalarini joriy etishning nazariy asosini yaratish, masofaviy ta'lim kurslarini yaratish va amaliyotga tatbiq etish zaruriya-ti paydo bo'ldi? Birinchidan, o'qituvchining o'quv jarayonining tashkilotchisi sifatida emas, balki bilimlarni egallash manbalaridan biriga aylanib qolayotganligi bo'lsa, ikkinchidan, ilmiy-texnik taraqqiyotning rivojlanayotgan bosqichida axborotlarning keskin ortib borayotganligi va ulardan o'qitish jarayonida foydalanish uchun vaqtning chegaralanganligi, shuningdek, talabalarni kasbiy faoliyatga mukammal tayyorlash

talablari ta'lim tizimiga zamonaviy texnologiyalarni joriy etishni taqozo etmoqda. Mamlakatimizda ta'lim sohasida ro'y berayotgan tub yangilanishlar har bir ta'lim muassasasida o'quv jarayoni metodik ta'minotini rivojlantirishni talab etadi.

REFERENCES

1. Saminjonova Z. I. Q., Abduvositov X. Yolg'izlik hodisasining nazariy tahlili //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. №. 10-2. – С. 368-375.
2. Юлдашев Ф. А., Юлдашева М. Б. Гносеологические аспекты концепции познания аль-Фараби в формировании ответственности личности //Социальная, профессиональная и персональная ответственность личности в современном обществе. – 2020. – С. 63-67.
3. Юлдашев Ф. А. Концепция познания аль-Фараби в истории философии // Философия инноваций и социология будущего в пространстве культуры: научный диалог. – 2020. – С. 389-393.
4. Temirxon E. et al. Yuzni Aniqlash Algoritmilarini Qiyosiy Tahlil Qilish //Intellectual Education